

ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕФЕКТИВНА ВРЪЗКА "ОБРАЗОВАНИЕ – НАУКА – БИЗНЕС" – СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ И СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА РАЗХОДИТЕ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Доц. д-р Красимира Славева¹

Резюме: В съвременните условия на икономика, базирана на знанието, висшето образование има изключително отговорната задача да подготвя специалисти с високо ниво на теоретични и практико-приложни знания, умения и компетенции в съответните професионални направления. Процесите на интернационализация и глобализация в образованието поставят редица предизвикателства пред висшите училища в България, изразяващи се в повишаване качеството на обучението и практическата приложимост на придобитите знания, увеличаване на приложните изследвания на академичния състав и формирането на изследователски умения у студентите. Целта на статията е да се изследва динамиката на ключови показатели за системата на висшето образование, за да се установят обективно формираните се закономерности и тенденции и да се оцени ефективността на разходите за висше образование.

Ключови думи: висше образование, разходи за висше образование, статистически анализ, трендови модели, структурни изменения.

JEL: I121, I122, I128, C10, C19.

¹ Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Увод

Образованието е в основата на усъвършенстване на личността, изграждането на човешкия капитал и е важен индикатор за напредъка на обществото, поради което то трябва да се базира на традициите и добрите практики, но и непрекъснато да се развива и модернизира. В съвременните условия на икономика, базирана на знанието, висшето образование има изключително отговорната задача да подготвя специалисти с високо ниво на теоретични и практико-приложни знания, умения и компетенции в съответните професионални направления. При нарастваща интернационализация и глобализация във всички сфери на обществено – икономическият живот значително се увеличава и броят на обучаваните български студенти в чуждестранни университети. Така висшите училища в страната се конкурират не само помежду си за бъдещите студенти, но и с чуждестранните висши училища, което поставя пред тях нови изисквания за по-високо качество на обучението, за увеличаване на практическата приложимост на придобитите знания, умения и компетенции, за увеличаване на приложните изследвания на академичния състав и за формиране на изследователски умения у студентите. Висшите училища в България функционират в условията на динамична, висококонкурентна и бързопроменяща се външна среда, а това налага предприемане на мерки за подобряване позициите им в европейското образователно пространство. Постигането на добро позициониране на българските висши училища на този пазар е важна дългосрочна цел, изискваща не само повишаване на конкуренцията между тях на националния образователен пазар, но и стимулиране на разработването на съвместни програми за обучение и проекти за научни изследвания, като по този начин да се използват сравнителните предимства на отделните висши училища и да се затвърждават и подобряват техните позиции.

Целта на изследването е да се проследи динамиката на ключови показатели за висшето образование, за да се идентифицират обективно формираните се закономерности, на основата на които да се моделира тенденцията и да се оцени ефективността на разходите за висше образование.

ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕФЕКТИВНА ВРЪЗКА "ОБРАЗОВАНИЕ – НАУКА ...

Изследването се базира на официална информация от НСИ посредством информационна система ИНФОСТАТ (НСИ), както и на различни научни публикации и стратегически документи. Времевият обхват на изследването включва периода от 2001 до 2019 г., тъй като за посочения период е използвана методология на наблюденията на висшето образование, осигуряваща сравнимост и съпоставимост на данните.

1. Анализ на броя и структурата на обучаваните студенти по степени на обучение и професионални направления

Висшето образование има за цел подготовката на високо-квалифицирани специалисти над средно образование и развитието на науката и културата според чл. 2 от Закона за висшето образование. Ролята на висшето образование при формирането на човешки капитал с конкурентоспособни характеристики поставя пред него изключително важните задачи да надгражда придобитите знания и умения в средното образование, да осигурява необходимата квалифицирана работна сила за нуждите на различните сектори на националната икономика, да осигурява възможности за продължаващо обучение и обучение през целия живот, да подпомага развитието на науката и научните изследвания, като ги превръща в съществена част от учебния процес. Броят на висшите училища в България за учебната 2019/2020 г. е 54, от които университетите и специализираните висши училища са 50. Общият брой на обучаваните студенти по учебни години намалява от 283236 през учебната 2009/2010 г. до 220168 през учебната 2019/2020 г., като динамиката по степени на обучение е представена на фиг. 1 (Вж. Фигура 1).

Общият брой на студентите нараства до учебната 2009/2010 г. и достига до 283236 бр. а средногодишното нарастване за периода 2001 – 2010 г. е с 2,95%. От учебната 2011/2012 г. започва процес на намаляване на общия брой на студентите и това се превръща в трайна тенденция, породена както от ефектите от финансово-икономическата

криза в краткосрочен план, така и от намаляването на броя на завършващите средно образование и потенциалните кандидат-студенти, поради влошаващата се демографска ситуация в страната в дългосрочен план. Как се отразява това намаление на общия брой на студентите по отделните образователно-квалификационни степени е важен въпрос от гледна точка открояване на тенденции и оценяване на ефектите от провежданата политика в сферата на висшето образование през последните години.

Фигура 1. Студенти по образователно-квалификационна степен

През всички учебни години най-голям е броят на студентите в ОКС „бакалавър“, като през учебната 2011/2012 г. достига до 187069, а нарастването му спрямо учебната 2001/2002 г. е с 16,7% спрямо учебната 2001/2002 г. От учебната 2012/2013 г. до момента броят им непрекъснато намалява, като причини за това са увеличаването на броя на българските студенти в университети в чужбина, протичащите в страната демографски процеси и провежданата политика от МОН за ограничаване на държавния план прием в определени професионални направления, които се разглеждат като неприоритетни. В резултат на това броят на студентите в ОКС „бакалавър“ през учебната 2019/2020 г. е 139711, а намалението му спрямо учебната 2011/2012 г. е с 44358 бр. или с 24,1%.

ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕФЕКТИВНА ВРЪЗКА "ОБРАЗОВАНИЕ – НАУКА ...

Броят на обучаваните в ОКС „магистър“ през учебната 2013/2014 г. е 1,7 пъти по-голям спрямо броя им през учебната 2001/2002 г. – съответно 85823 бр. и 50025 бр. През учебната 2019/2020 г. броят на обучаваните магистри намалява с 15,84% спрямо учебната година с най-висок прием. С най-високи темпове намалява броят на обучаваните студенти в ОКС „професионален бакалавър“ – от 28947 бр. през учебната 2009/2010 г. до 8223 бр. през учебната 2019/2020 г.

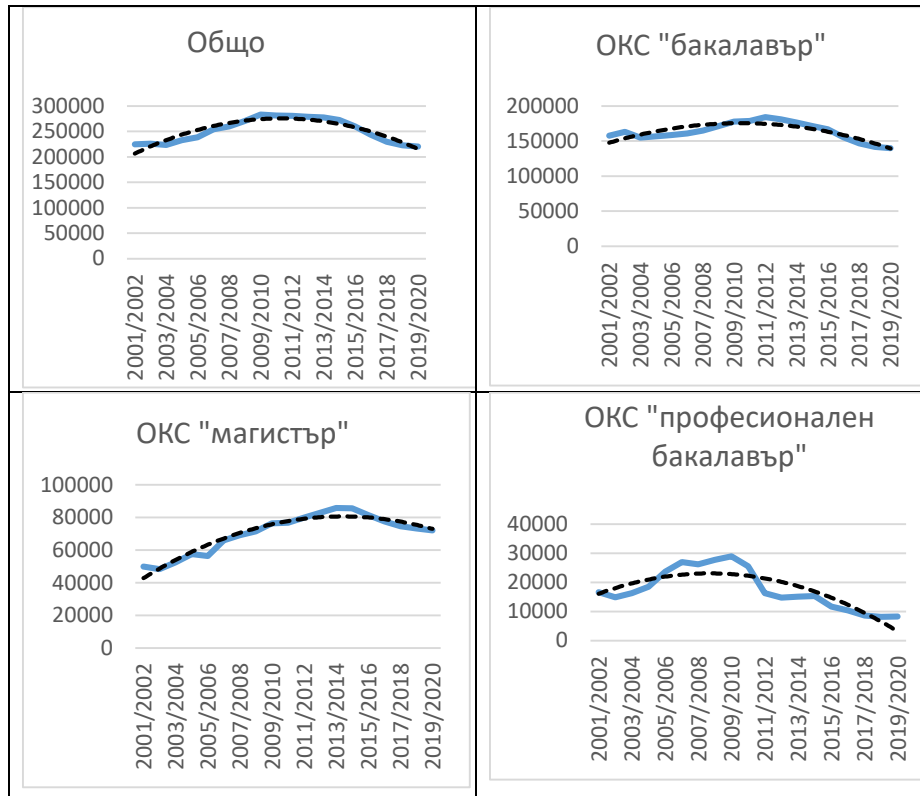
В резултат на извъшеното моделиране на тенденцията на развитие в изследваните показатели се установи, че броят на студентите общо и по образователно-квалификационни степени има сходно изменение, изразяващо се в ясно изразена първоначална тенденция към нарастване, след което се сменя посоката на изменение и показателите устойчиво намаляват. За описване на този тип закономерности по принцип най-подходящ е моделът на параболата и това се потвърди от получените резултати от тестването на конкуриращите се модели на права линия, параболата, кубична, логаритмична, експоненциална и степенна функция. На основата на получените характеристики на моделите (Таблица 1) параболата е приета за най-подходяща за описване на тенденциите в разглежданите показатели.

Таблица 1.

Модели, характеризиращи тенденцията на изменение на броя на студентите по образователно-квалификационни степени

Трендови модел	Коефициент на детерминация R^2	Коригиран коефициент на детерминация R^2_{adj}	Тест за адекватност F_{EM}
ОКС „Професионален бакалавър“ $\tilde{y} = 13819 + 2399,57t - 155,988t^2$	0,718	0,683	20,362
ОКС „Бакалавър“ $\tilde{y} = 140470,5 + 7413,296t - 393,097t^2$	0,724	0,689	20,937
ОКС „Магистър“ $\tilde{y} = 36507,65 + 6586,538t - 245,477t^2$	0,927	0,918	101,561
Общо студенти $\tilde{y} = 190797,5 + 16399,4t - 794,562t^2$	0,865	0,849	51,421

Източник: НСИ и изчисления на автора.

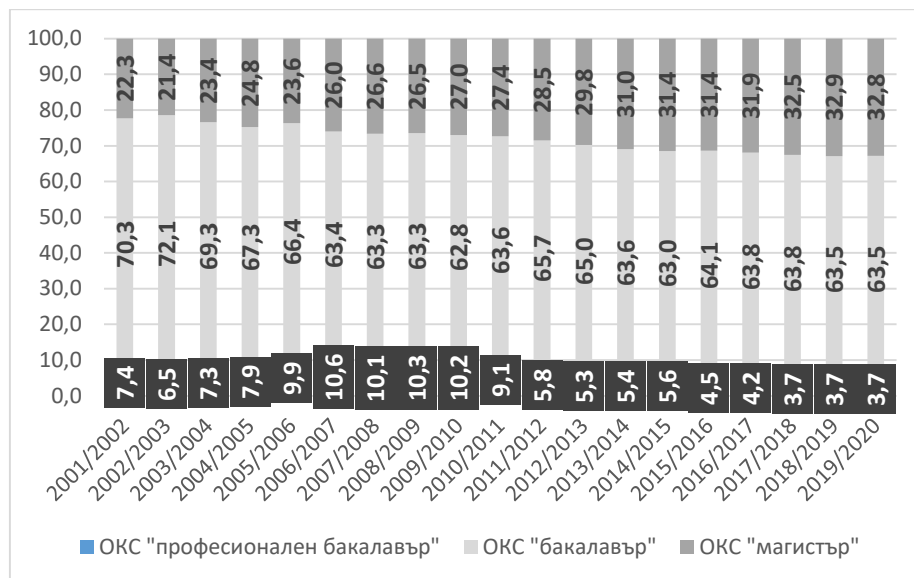

Фигура 2. Трендови модели

Структурата на студентите по **образователно-квалификационна степен**, както и според професионалното направление, е отражение на провежданата държавна политика във висшето образование. Нарастването или намаляването на дела на отделните образователно-квалификационни степени или професионални направления води до промяна в структурата на студентите. Делът на обучаваните в ОКС „бакалавър“ е най-голям и през периода е между 63% и 72,1%, следван от дела на обучаваните в ОКС „магистър“ – между 21,4% и 32,9%. В структурата на студентите по образователни степени най-малък е делът на обучаваните в ОКС „професионален бакалавър“, който намалява от

ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕФЕКТИВНА ВРЪЗКА "ОБРАЗОВАНИЕ – НАУКА ...

10,6% до 3,7%. Видно е, че определящи за структурата на студентите са степените „бакалавър“ и „магистър“ (фиг. 3).

Фигура 3. Структура на студентите по образователно-квалификационна степен

Интензивността на настъпилите промени в структурата на обучаваните студенти е установена чрез интегралния коефициент на структурни изменения K_S , изчислен при постоянна база учебната 2001/2002 г. и при верижна база (Таблица 2). При приета базисна структура от учебната 2001/2002 г. най-големи промени в структурата на студентите по OKC са настъпили през учебната 2018/2019 г. – $K_S = 0,128$, но като цяло значителни промени настъпват след учебната 2013/2014 г. Изчислените коефициенти показват значителна промяна в структура на студентите по образователно-квалификационни степени и отдалечаване от базисната структура. Тази промяна в структурата е обяснима, тъй като периодът обхваща години, в които се извършва трансформация в провежданата политика във висшето образование и намаляване

на броя на желаещите обучение в ОКС „професионален бакалавър“, намаленото търсене на кадри с такова образование и последващото намаляване на държавния план прием в него.

Таблица 2.
Интегрален коефициент на структурни изменения
по образователно-квалификационна степен

Учебни години	Интегрален коефициент на структурни изменения	
	При постоянна база	При верижна база
2001/2002	-	-
2002/2003	0,021	0,02
2003/2004	0,015	0,036
2004/2005	0,038	0,024
2005/2006	0,047	0,024
2006/2007	0,084	0,040
2007/2008	0,085	0,004
2008/2009	0,085	0,003
2009/2010	0,091	0,007
2010/2011	0,084	0,015
2011/2012	0,076	0,041
2012/2013	0,092	0,015
2013/2014	0,108	0,018
2014/2015	0,116	0,008
2015/2016	0,110	0,016
2016/2017	0,117	0,007
2017/2018	0,122	0,008
2018/2019	0,128	0,005
2019/2020	0,127	0,001

Източник: НСИ, ИНФОСТАТ и собствени изчисления.

Интегралният коефициент на структурни изменения с верижна база показва, че измененията в структурата на обучаваните студенти по образователно-квалификационна степен са много по-слабо изразени и настъпват през учебната 2006/2007 г. – $K_S = 0,04$ и през учебната 2011/2012 г. – $K_S = 0,041$. Резултатите от анализа показват много

ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕФЕКТИВНА ВРЪЗКА "ОБРАЗОВАНИЕ – НАУКА ...

слаби промени в структурата на студентите според ОКС спрямо структурата от предходната година, а това означава, че е налице относително стабилна структура. Следователно, колкото по-отдалечена във времето е базата за сравнение, толкова по-силно са изразени промените в структурата, и обратното.

Структурата на студентите може да се анализира и на базата на **разпределението по тесни области на образованието** (КОО – 2008). Разполагаемата информация за разпределението на студентите е по учебни години от 2001/2002 г. до 2016/2017 г. Резултатите показват, че през целия период на изследване най-голям относителен дял в ОКС „бакалавър“ имат обучаваните в „Стопански науки и администрация“ – между 26,6% и 21,5%, следвани от „Технически науки и професии“ – между 19,2% и 15,1%, „Науки за обществото и човешкото поведение“ – между 15,2% и 11,6%, „Подготовка на учители и науки за образованието“ – между 11,6% и 7,4%, „Хуманитарни науки“ – между 7,5% и 5,5%. При тези области на образованието е налице тенденция към намаляване броя на студентите и съответно до намаляване на техния дял в структурата на студентите по тесни области на образованието. Динамиката на броя на студентите в тях не показва наличие на трайна тенденция, още повече че тяхното разпределение не е пряк израз на пазарното търсене, а е и резултат от размера на държавната поръчка за всяко едно от тях, като това е основният начин за провеждане на държавната политика в сектора и за съобразяване с потребностите от кадри с висше образование на пазара на труда. Тъй като промените са породени от административни решения и не толкова от промени в нагласите на кандидат-студентите, извеждането на трендови модели е с малка степен на полезност и не е необходимо.

По-голям интерес и с по-висока степен на полезност за характеризирание на общата картина във висшето образование е анализът на динамиката и структурата на студентите в ОКС „магистър“ по тесни области на образование. Тук нещата стоят на съвсем различна основа, защото в повечето случаи държавната поръчка за обучение в тази степен е малка или няма такава, в резултат на което ясно се открояват предпочитаните области за обучение, тъй като то е в платена форма на обучение и се финансира от студентите.

За установяване интензивността на настъпилите промени в структурата на обучаваните студенти по тесни области на образованието също е използван интегралният коефициент на структурни изменения K_S , изчислен при постоянна база за учебната 2001/2002 г. и при верижна база (Таблица 3).

Таблица 3.
Интегрален коефициент на структурни изменения

Учебни години	Тесни области на образованието (КОО 2008)			
	ОКС „бакалавър“		ОКС „магистър“	
	постоянна база	верижна база	постоянна база	верижна база
2001/2002	-	-	-	-
2002/2003	0,032	0,032	0,208	0,113
2003/2004	0,054	0,036	0,291	0,085
2004/2005	0,070	0,027	0,364	0,052
2005/2006	0,084	0,026	0,385	0,093
2006/2007	0,090	0,032	0,429	0,050
2007/2008	0,105	0,027	0,457	0,287
2008/2009	0,124	0,041	0,459	0,031
2009/2010	0,165	0,071	0,417	0,048
2010/2011	0,168	0,015	0,428	0,026
2011/2012	0,144	0,036	0,427	0,047
2012/2013	0,152	0,019	0,433	0,035
2013/2014	0,164	0,020	0,470	0,045
2014/2015	0,169	0,023	0,458	0,069
2015/2016	0,180	0,017	0,452	0,094
2016/2017	0,186	0,023	0,457	0,092

Източник: НСИ, ИНФОСТАТ и собствени изчисления.

Най-големи промени в структурата на студентите по тесни области на образованието спрямо базисната структура от учебната 2001/2002 г. за ОКС „бакалавър“ са настъпили през учебната 2008/2009

ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕФЕКТИВНА ВРЪЗКА "ОБРАЗОВАНИЕ – НАУКА ...

г. – $K_S = 0,186$, а за ОКС „магистър“ през учебната 2013/2014 г. – $K_S = 0,459$. Като цяло промените спрямо базисната структура по тесни области на образованието са много по-силно изразени за ОКС „магистър“ и получените коефициенти ясно показват тенденция за промяна спрямо базисната още от учебната 2006/2007 г. и до края на изследвания период. Логично е, промените на структурата по области на обучението да са по-значителни за ОКС „магистър“, защото при значителна част от специалностите по области на образованието броят на студентите не зависи от определения държавен план прием, а се финансира от обучаемите и тогава в избора на специалност водещи са възможностите за успешна реализация и кариерно развитие, заплащането на труда, престиж, традиции в семейството и др.

Известно е, че системата на образованието е консервативна и промените в нея се извършват бавно, поради което структурните промени се проявяват по-ясно, когато структурата, приета за база, е поотдалечена във времето, а когато се разглеждат спрямо структурата от предходната година, измененията са минимални. Стойностите на интегралния коефициент на структурни изменения с верижна база показват, че измененията в структурата на студентите по тесни области на образованието са много по-слабо изразени за ОКС „бакалавър“ – коефициентът е между 0,01 и 0,07, докато за ОКС „магистър“ е между 0,03 с 0,287. Резултатите показват, че е налице относително постоянна структура на студентите по области на науката в ОКС „бакалавър“ и подинамична структура – в ОКС „магистър“.

Друг аспект на изследването на броя на студентите е според разпределението им между висшите училища по **форма на собственост**. За изследвания период между 80% и 86% от обучаваните студенти в ОКС „бакалавър“ са в държавни висши училища. През учебната 2001/2002 г. броят на студентите в ОКС „бакалавър“ е 135717 бр., а в частните университети е 22008 бр. През периода най-голям брой обучавани бакалаври има през учебната 2011/2012 г. – 34720, но през следващите години броят им намалява и през учебната 2019/2020 г. е 19609.

През анализирания период се установи тенденция към нарастване броя на студентите в ОКС „магистър“ в държавните висши училища – от 46462 бр. в за учебната 2001/2002 до 75216 бр. за учебната 2014/2015 г., като през следващите учебни години намалява до 65170 бр. за учебната 2019/2020 г. Подобна е и тенденцията при изменението на броя на студентите в ОКС „магистър“ в частните висши училища, като разликата е в мащаба – първоначално нараства от 3563 бр. през учебната 2001/2002 г. до 11532 бр. през учебната 2013/2014 г., след което намалява и през учебната 2019/2020 г. са 7054 бр. От анализа ясно се очертава закономерността на развитие в изменението на броя на студентите според образователно-квалификационната степен и собствеността на ВУЗ и тя най-добре се описва с уравнение на параболола. Относителният дял на обучаваните студенти в държавни висши училища през отделните години е между 77% и 87%, а на обучаваните в частни висши училища е между 13% и 23% (Таблица 4). Относителният дял на студентите в ОКС „бакалавър“ в държавните висши училища е между 80% и 87%, като въпреки промените през отделните години е предпочитана поради възможността за 4-годишно обучение, финансирано от държавата. По-скоро се забелязва тенденция за увеличаване относителният дял на студентите в ОКС „магистър“ в частните висши училища – от 7,7% през учебната 2001/2002 г. до 14,3% през учебната 2012/2014 г., като въпреки намалението му през следващите години до 11,2% е знак за повишаване на интереса към магистърските програми в частните висши училища.

Основната причина за по-малкия брой и дял на обучаваните студенти в частните висши училища е размерът на таксите и че той е много по-висок в сравнение с таксите в държавните висши училища за обучение в ОКС „бакалавър“. При обучението в ОКС „магистър“, финансирано от студентите, разликата между таксите в държавните и частните висши училища не е толкова голяма, а и се заплащат два или три семестъра, като тогава освен финансовият фактор, значение придобиват и много други фактори като: предлаганото портфолио от магистърски програми, учебното съдържание на включените дисциплини, включването на доказани експерти от практиката в части от учебния процес, предлаганите форми на обучение, използване на достиженията на ИКТ

ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕФЕКТИВНА ВРЪЗКА "ОБРАЗОВАНИЕ – НАУКА ...

в обучението, имиджът на висшето училище сред работодателите, реализацията на дипломантите, раздаването на международно признати сертификати и др.

Таблица 4.
Относителен дял на обучаваните студенти във ВУЗ според формата на собственост

Учебни години	Относителен дял на обучаваните студенти (%)					
	общо		ОКС "Бакалавър"		ОКС "Магистър"	
	държавни	частни	държавни	частни	държавни	частни
2001/2002	86,9	13,1	85,9	14,1	92,3	7,7
2002/2003	86,0	14,0	85,0	15,0	90,7	9,3
2003/2004	85,0	15,0	83,9	16,1	90,9	9,1
2004/2005	82,9	17,1	82,3	17,7	90,1	9,9
2005/2006	80,6	19,4	81,8	18,2	90,0	10,0
2006/2007	79,6	20,4	81,7	18,3	92,0	8,0
2007/2008	78,5	21,5	80,6	19,4	91,4	8,6
2008/2009	78,0	22,0	80,9	19,1	90,2	9,8
2009/2010	77,3	22,7	80,5	19,5	88,2	11,8
2010/2011	79,2	20,8	82,5	17,5	87,4	12,6
2011/2012	81,0	19,0	81,1	18,9	86,7	13,3
2012/2013	81,9	18,1	82,8	17,2	85,7	14,3
2013/2014	83,2	16,8	84,6	15,4	85,8	14,2
2014/2015	84,2	15,8	85,6	14,4	87,0	13,0
2015/2016	85,2	14,8	85,3	14,7	87,0	13,0
2016/2017	85,9	14,1	85,9	14,1	87,1	12,9
2017/2018	86,6	13,4	86,3	13,7	87,7	12,3
2018/2019	87,0	13,0	86,5	13,5	88,4	11,6

Източник: НСИ и изчисления на автора.

2. Анализ на разходите за висше образование

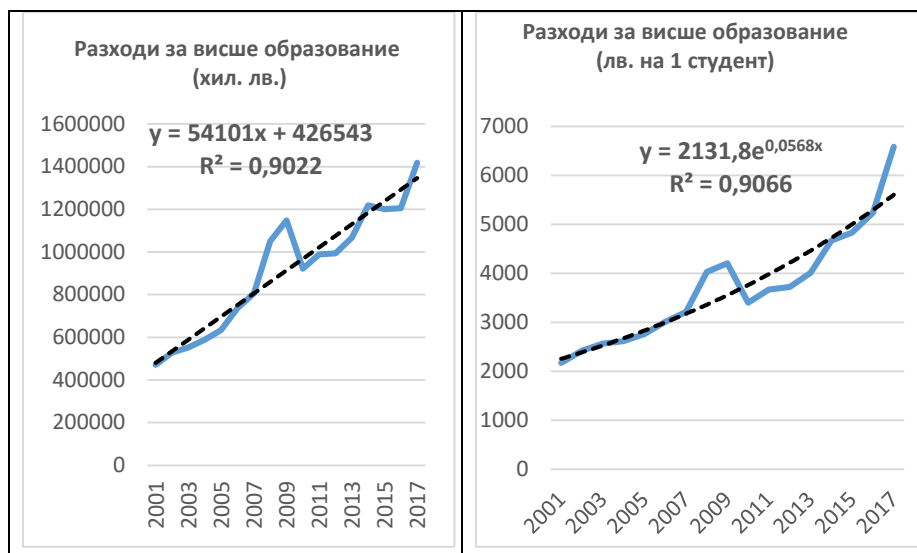
Финансирането на висшето образование е важен фактор за неговото развитие и е тясно свързано с принципите на финансиране и

критериите за определяне на субсидията на държавните висши училища, защото чрез него се провежда държавната политика в тази сфера (Министерство на финансите). Същевременно трябва да се проследи каква е ефективността на разходите, какъв е крайният резултат от тях и кои са причините за недостатъчните резултати. През анализирания период разходите за висше образование представляват между 29% и 34% от общия размер на разходите за образование в България.

През периода не настъпват значителни промени в структурата на разходите за образование – налице е относително устойчива структура на разходите по степени на образование. Спрямо базисната структура на разходите за образование от 2001 г. най-големи промени в структурата са установени през 2013 г. – $K_S = 0,091$, т.е. с увеличаването на разстоянието във времето между сравняваните структури се увеличават и различията между тях. Резултатите от анализа на промените в структурата на разходите спрямо структурата от предходната година показват, че най-големи структурни изменения са регистрирани за 2010 г. – $K_S = 0,074$ и след това през учебната 2014/2015 г. – $K_S = 0,051$.

Анализът на динамиката на разходите за висше образование показва ясно изразена тенденция към нарастване, която се описва достатъчно точно от линеен модел от вида $\tilde{y} = 426543 + 54101t$, който е адекватен и с коефициент на детерминация е 0,9022. Разходите за висше образование на един студент също показват тенденция на нарастване, но темповете, с които нараства този показател, са по-високи и се представя с модел на експоненциална функция от вида $\tilde{y} = 2131,8e^{0,0568t}$ и коефициент на детерминация 0,9066. Сравняването на двата модела показва, че е налице интензивен модел на нарастване на разходите за висше образование, свързан с нарастване на предоставения финансов ресурс, но при намаляване на броя на студентите, като този подход е свързан с изпълнението на действащата стратегия за развитие на висшето образование.

ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕФЕКТИВНА ВРЪЗКА "ОБРАЗОВАНИЕ – НАУКА ...

Фигура 4. Трендови модели

Освен всичко посочено дотук, провежданата политика в областта на висшето образование трябва да е в унисон с целите на Стратегия „Европа 2020“ за интелигентен растеж и икономика, основана на знанието (Европейска комисия, 2020). Изпълнението на тези цели е невъзможно без едновременното провеждане на политики за намаляване на относителния дял на преждевременно напусналите образователната система и за увеличаване дела на лицата с висше образование, особено във възрастовите групи до 40 г. Като ключов показател се разглежда относителният дял на населението на възраст 30–34 г. със завършено висше образование, който през 2007 г. за България е 26% и се увеличава до 33,7% през 2018 г., като средното нарастване за периода е с 0,7 процентни пункта. Установява се устойчива тенденция на нарастване, която най-добре се описва с линеен трендов модел, като на базата на него се установи, че при запазване модела на развитие до 2020 г. делът на 30–34 годишните с висше образование няма да достигне 35% и поставената национална цел (36%) няма да бъде изпълнена. Изпълнението на този показател е важно, защото с повишаване

дела на лицата с висше образование, се повишава качеството на човешкия капитал и се създават предпоставки за намаляване на дисбалансите на пазара на труда. Именно подобен подход е и в основата на приоритетна цел 7. Изграждане на ефективна връзка „образование – наука – бизнес“ от Стратегията за развитието на висшето образование 2030 (МОН, 2020). За постигането на тази цел е необходим комплексен подход, включващ всички заинтересовани страни като:

- създаване на центрове за учене през целия живот към висшите училища;
- да се намали делът на младите хора, които работят на длъжност, която не изисква висше образование, а да се увеличи делът на работещите по специалността, която са завършили във ВУЗ;
- постоянно актуализиране на учебното съдържание на дисциплините в съответствие с най-новите постижения на науката и технологиите;
- подобряване статута и заплащането на академичния състав с цел привличане на изявени студенти към участие в научни изследвания и последващо обучение в докторантура и преподавателска работа като добри възможности за кариерно развитие, за да се намали „изтичането на мозъци“;
- подобряване на сътрудничеството между университетите и бизнеса като основен потребител на кадри и осъществяване на реалното му включване при актуализирането на учебните планове и включване на повече дисциплини с практико-приложен характер;
- разработване на съвместни проекти между висшите училища и представители на бизнеса и браншови организации, осигуряващи прилагане на достиженията на науката в практиката;
- да се популяризират резултатите от научните изследвания и значителна част от тях да се превърнат в иновации в практиката;

ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕФЕКТИВНА ВРЪЗКА "ОБРАЗОВАНИЕ – НАУКА ...

В заключение публичните разходи за системата на висшето образование в значителна степен постигат целите, за които са отпуснати, но като цяло резултатите може да се подобрят още, защото в продължение на много години вниманието беше фокусирано върху финансирането на средното образование и реформата в него. На дневен ред вече е необходимостта от ангажиране на държавата с решения и значителна финансова подкрепа за реформите във висшето образование, за да се постигнат желаните резултати – конкурентоспособен образователен продукт, отваряне на университетите към сътрудничество и разработване на съвместни програми с български и чуждестранни университети, изграждане на работещи и ефективни връзки с представителите на бизнеса и всички потребители на кадри, повишаване качеството на обучението и на научните изследвания, стимулиране участието на академичната общност и бизнеса към съвместни действия и работа по проекти с практико-приложен характер, изграждане на функционираща система за достъп на студентите до практически обучения, стажове и почасова работа по специалността за превръщането на висшите училища в регионални и национални центрове, допринасящи за местното и националното икономическо развитие.

Използвани източници

Европейска комисия. (н.д.). *Европа 2020 - стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж*. Извлечено от <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A52010DC2020>

МОН. *Стратегия за развитие на висшето образование в България 2021-2030*. Извлечено от <http://strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=5238>

НСИ. (н.д.). *Информационна система ИНФОСТАТ*. Извлечено от <https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/external/login.jsf>

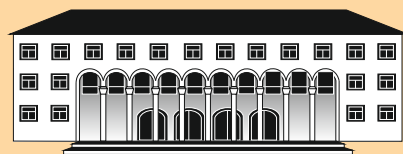
Стратегията за развитието на висшето образование 2030. (10 2020 г.). Извлечено от МОН:
<http://strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=5238>

Министерство на финансите. *Преглед на публичните разходи: Образованието - състояние, проблеми и възможности.* Извлечено от <https://www.minfin.bg/bg/865>, EDU report 20041.pdf

ISSN 0861 - 6604

БИЗНЕС управление

БИЗНЕС управление 1/2021

ИЗДАНИЕ НА
СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
„Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

1/2021

Редколегия на сп. „Бизнес управление“

Редколегия на сп. „Бизнес управление“

Проф. д.н. Борислав Борисов – главен редактор, Стопанска академия „Д.А.Ценов“ - Свищов

Проф. д-р Красимир Шишманов – зам. главен редактор, Стопанска академия „Д.А.Ценов“ - Свищов

Проф. д.н. Божидар Божинов, Стопанска академия „Д.А.Ценов“ - Свищов

Доц. д-р Иван Марчевски, Стопанска академия „Д.А.Ценов“ - Свищов

Доц. д-р Ирена Емилова, Стопанска академия „Д.А.Ценов“ - Свищов

Доц. д-р Любчо Варамезов, Стопанска академия „Д.А.Ценов“ - Свищов

Доц. д-р Румен Ерусалимов, Стопанска академия „Д.А.Ценов“ - Свищов

Доц. д-р Силвия Костова, Стопанска академия „Д.А.Ценов“ – Свищов

Доц. д-р Симеонка Петрова, Стопанска академия „Д.А.Ценов“ – Свищов

Международна редколегия на сп. „Бизнес управление“

Проф. д. ик. н. Дмитрий Чистов – Финансов университет при правителството на руската федерация, Москва, Русия.

Проф. д. ик. н. Татьяна Орехова – Донецки национален университет, Виница, Украйна

Проф. д. ик. н. Виктор Чужиков - Киевския национален икономически университет „Вадим Гетман“, Украйна.

Проф. д-р Йото Йотов – Драксел университет, Филадельфия, САЩ

Проф. д-р Дариуш Новак - Университет по икономика и бизнес, Познан, Полша

Проф. д-р Синиша Зарич – Университет на Белград, Сърбия

Доц. д-р Йоана Панагорец – Университет Валахия, Търговище, Румъния

Стилов редактор – Анка Танева

Превод на английски език – ст. преп. Румяна Денева,

ст. преп. Радка Василева

Технически секретар – Живка Тананеева

Дадено за печат на 19.03.2021 г., излязло от печат на 23.03.2021 г.,
формат 70x100/16, тираж 40

© Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов,
ул. „Ем. Чакъров“ 2, тел.: +359 631 66298

© Академично издателство „Ценов“, Свищов, ул. „Градево“ 24

БИЗНЕС **управление**

Стопанска академия
„Д. А. Ценов“ – Свищов

Година XXXI, кн. 1, 2021

СЪДЪРЖАНИЕ

МЕНИДЖМЪНТ практика

**ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕФЕКТИВНА ВРЪЗКА "ОБРАЗОВАНИЕ – НАУКА –
БИЗНЕС" – СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ И СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА РАЗХОДИТЕ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ**

Доц. д-р Красимира Славева 5

**ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ
В ИКОНОМИКАТА И ОБРАЗОВАНИЕТО НА РЕПУБЛИКА БЕЛАРУС:
СЪСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ**

Олга Пугачьова 23

**КЛЮЧОВИ АСПЕКТИ ОТНОСНО ДЪЩЕРНОТО ДРУЖЕСТВО
В КОНЦЕПЦИЯТА ЗА МЯСТО НА СТОПАНСКА ДЕЙНОСТ**

Ас. д-р Стойчо Дулевски 41

**ПО НЯКОИ ВЪПРОСИ ОТНОСНО НЕПУБЛИКУВАНЕТО
НА ОПОВЕСТЯВАНИЯ ЗА НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА
И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ КАТО ЧАСТ ОТ ФИНАНСОВИТЕ ОТЧЕТИ
НА БЪЛГАРСКИ ИНОВАТИВНИ ПРЕДПРИЯТИЯ**

Доц. д-р Даниела Венциславова Георгиева 56

**ГЪВКАВА ОРГАНИЗАЦИЯ НА РАБОТА –
ТЕКУЩО СЪСТОЯНИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ**

Анна Вайтр 73